

Az aquincumi municipium territoriumán végzett kutatások

(Bp. III. ker., Csúcshegy–Hársánylejtő)

A Hársánylejtő részletes rendezési tervéhez kapcsolódóan, a Csúcshegy északi oldalán fekvő területen kutatóárok-rendszert húztunk a római kori beépítettség megállapítására. A korábban mezőgazdasági művelés alatt álló, közművesítetlen terület az Óbuda Tsz-től a Budapest Bank tulajdonába került, mely itt laza beépítésű lakópark építését tervezi. Az RRT-hez kapcsolódó előzetes kutatást a környékről ismert korábbi régészeti információk indokolták: a közeli Csúcs-hegyi villa (NAGY L. BpR 12/1937/ 25–60.), a római út és útiállomás (GARÁDY S. ArchÉrt 49/1936/ 88–96., SZILÁGYI J. ArchÉrt 76/1949/ 67–71.), eraviscus lakógödörök (NÉMETH M. - SZIRMAI K. BpR 23 (1973) 261.), valamint több terepbejárás eredménye (ALFÖLDY G. jelentése 1960-ból, BTM Adattár). A fenti kutatások jelentős középkori leleteket is jeleztek a területről (ALTMANN J. RégFüz 1970, 78–79.). Módszeres, nagyobb felületet érintő kutatásra azonban a terület kis intenzitású újkori használata miatt nem eddig nem került sor.

Investigations in the territory of the Aquincum municipium

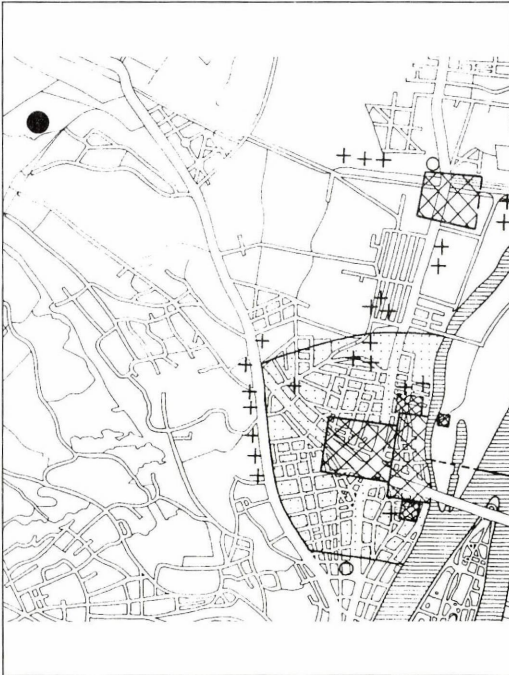
(Budapest District III, Csúcshegy–Hársánylejtő)

In connection with the detailed development plans of the Hársánylejtő area, a system of test trenches was opened on the north side of Csúcshegy hill. It was aimed at appraising Roman Period settlement density. This previously plowland area, at that time owned by the Óbuda Agricultural Cooperative, was bought by the Budapest Bank, which plans to develop it into a loosely settled housing complex. This preliminary research carried out within the framework of the Roman Period Archaeological Survey Project was justified by earlier archaeological data available from this area: the discovery of a villa on Csúcshegy (L. NAGY. BpR 12/1937/ 25–60.), a Roman road and associated road station (GARÁDY S. ArchÉrt 49/1936/ 88–96., SZILÁGYI J. ArchÉrt 76/1949/ 67–71.), Eraviscan pit houses (NÉMETH M.– SZIRMAI K. BpR 23 (1973) 261.) and a number of previous field surveys (ALFÖLDI 1960, Archives of the Budapest Historical Museum). Moreover, these investigations also indicated

A hely a fentiekől eltekintve is igen fontos a római kori topográfia szempontjából, mivel a nyugati irányból Aquincumba az Aranyhegyi patak mentén, a Solymárvölgyben vezető főútvonal e hely közelében válik ketté és vezet keleti irányba a polgárvárosba, illetve délkelet felé – a mai Bécsi út vonalában – a hegyek lábánál a katonaváros és a legiótábor irányába (21. kép). A beépítésre kerülő terület egy kisebb – a légi fotók alapján számunkra érdekesebbnek látszó –

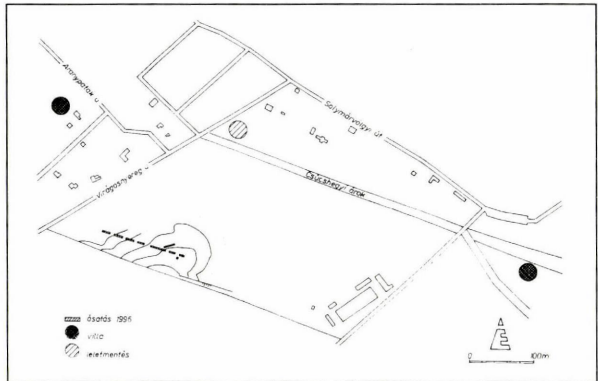
the presence of significant medieval material (ALTMANN J. RégFüz 1970, 78–79.). However, no large surface research was carried out here due to the low intensity use of the area.

Beyond the aforementioned archaeological observations, this location is very important from the viewpoint of Roman Period topography as well. A main road leading to Aquincum from the west along the Aranyhegy creek in the Solymár valley divided here. Its eastern branch led to the Civil town, while the southeastern tract corresponding to modern day Bécsi street proceeded towards the Military town and the legionary fortress along the foot of the neighboring foothills (Figure 21). A system of east–west trenches was opened in the north of the area to be developed which seemed of more archaeological interest. This is the region where the Roman villa and the main road were located (Figure 22). Results from the excavation of these trenches were complemented with microgeo-

21. kép

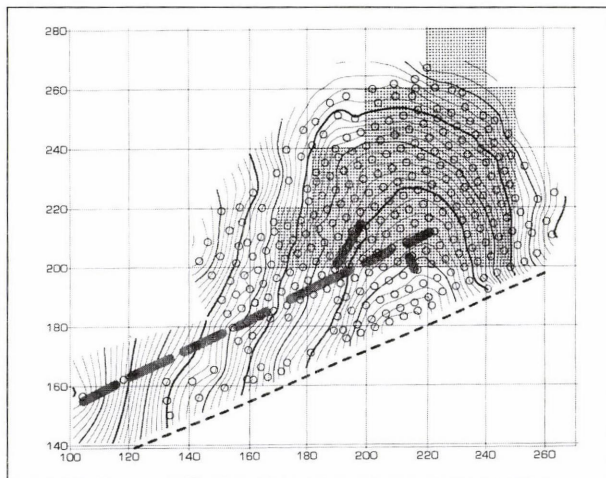
északi részén, a domb lábánál, a római villa és a főútvonal közelében húztunk egy árokrendszert kelet-nyugati irányban (22. kép). A kutatóárkokból nyert eredményeket mikrogeodéziai felméréssel és geofizikai viz-

22. kép

gálatokkal egészítettük ki (23. kép). A vizsgálatok a középkori rétegek alatt a területnek a római kor több korszakán át történő intenzív használatát mutatták. Szórányosan őskori kerámia is került elő a területről.

desical measurements and geophysical investigations (Figure 23). These investigations showed signs of several phases of intensive Roman Period occupation below the medieval strata. Sporadic finds of prehistoric

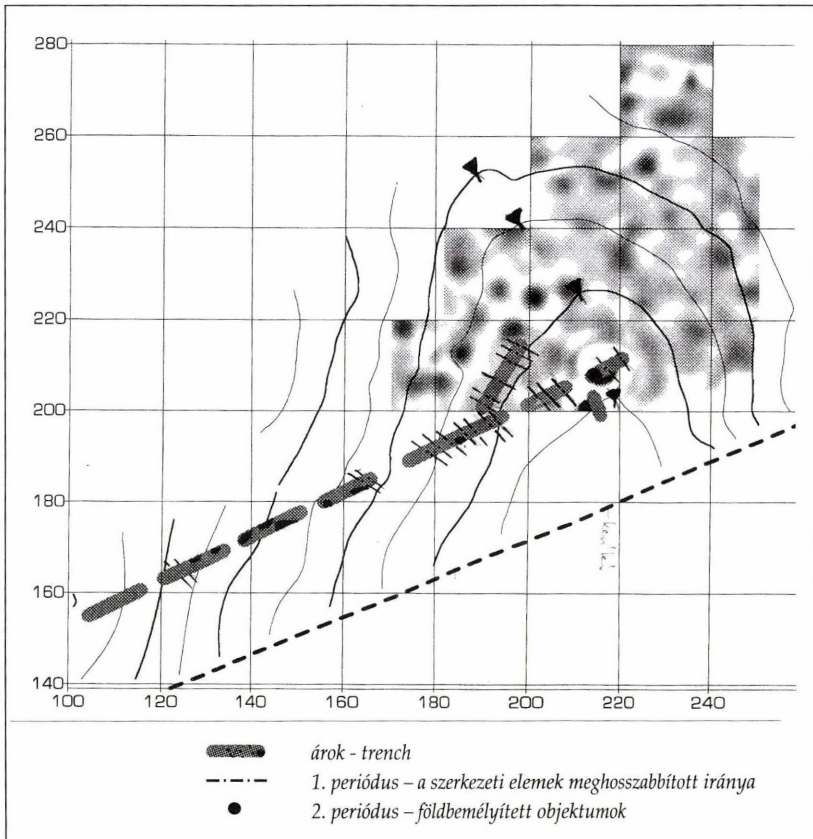
23. kép

sherds were also recorded.

The approximately 100 m long and 3 m wide trenches opened on the westward slanted slope revealed details of 30 features. Approximately one third of these were Medieval. Below

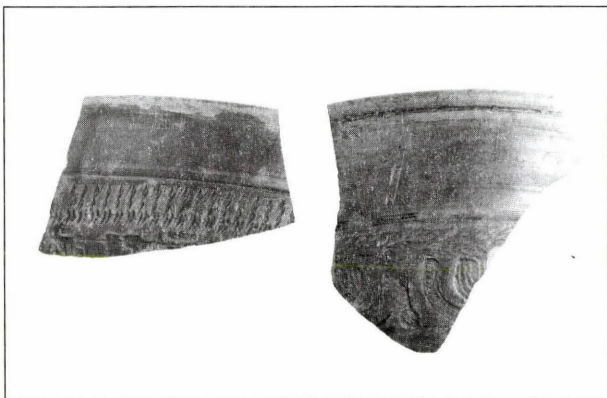
A kelet felől nyugati irányban lejtő domboldalon, mintegy 100 m hosszúságban és átlagosan 3 m szélességben húzott árkokban több mint 30 objektum részlete került elő. Ezeknek mintegy egyharmada középkori volt, melyek alatt a római kori objektumok két, jól elkülöníthető réteghez tartoztak (24. kép). A fel-

them, however, Roman Period features came from two, clearly distinguishable strata (Figure 24). Of these, features in the upper layer representing a later period (2) were indicative of a loosely dispersed, rural type of settlement. For the time being, a number of these pits cannot be assigned any particular

24. kép

ső, későbbi (2.)
 periódus objek-
 tumai egy laza
 falusias szerkeze-
 tű településre
 utaltak. Ezeknek
 az objektumok-
 nak egy része
 funkcióhoz egye-
 lőre nem köthető
 gödör volt. Né-
 hány cölöplyuk,
 tárológödör (5.
 sz. objektum) és

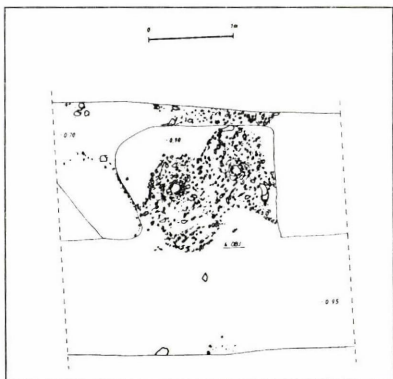
25. kép

félig földbe mélyített kunyhó (?) (15.
 sz. objektum) egészítik ki a sort. A
 keskeny árkok miatt szinte egyetlen
 objektumot sem tudtunk teljes egé-
 szében feltárni. A belőlük előkerült
 leletanyag alapján ez a települési ré-
 teg a 2. század elejétől keltezhető. A
 leletanyag nagy része kerámia (25.
 kép), előfordul a fekete fényes ún.
 Resatus tál, továbbá a vöröses bepe-
 csételt, terra sigillata formákat után-
 zó tálak. A helyi, romanizált lakosság
 fazekashagyományait őrző darabok
 mellett több, a polgárváros ún. gáz-
 gyári kerámiaműhelyében készült
 konyhai és tároló edénytípus is elő-
 került. Egy-egy gödör sarkában tűz-
 helyre utaló nyomok voltak. Külön
 kiemelendő a 15. sz.-i objektum na-
 gyobb törtkövekből összeállított tü-
 zelőhelye, amely mellett vassalak,
 kőből alakított munkaeszközök árul-

function. Some others are post
 holes, a storage pit (Feature 5) and a
 semi-subterranean pit house (?);
 (Feature 15). Due to the relatively
 small width of the trenches almost
 none of the features could be com-
 pletely excavated. On the basis of
 the artifactual material coming from
 these trenches this part of the settle-
 ment came into existence at the
 beginning of the 2nd century. The
 majority of finds consisted of
 ceramic sherds (Figure 25). They
 include a black burnished, so-called
 Resatus bowl as well as reddish
 stamped ware that imitates the
 appearance of terra sigillata vessels.
 In addition to sherds representing
 the manufacturing traditions of the
 Romanized local population, several
 household and storage vessel
 types produced by the workshop at

kodnak az esetleges ipari tevékenységről. Az előkerült objektumok rendszere és anyaga (PETŐ M. Acta ArchHung 31/1979/ 271–285.), a közelben korábban előkerült sírkő (NÉMETH M.–SZIRMAI K., BpR 23 /1973/ 261.), valamint a leletanyag arra utalnak, hogy a romanizált helyi lakosság város közeli településének egy részletét tártuk fel. A leletek alapján azonban az is bizonyos, hogy a telepet a csúcshegy villa építése és használata idején már felhagyták.

A földbe mélyített objektumok alatt egy nagy kiterjedésű, monumentálisnak mondható építmény szerkezetének egyes részletei bontakoztak ki (24. kép, 1. periódus). A rendelkezésünkre álló igen rövid idő alatt (október 28.–november 15.) alaprajzi összefüggéseket nem sikerült megállapítanunk. A szerkezetből ismertté vált a rendszer néhány

26. kép

the Gas Factory potter's settlement came to light as well. Traces of fireplaces were discovered in the corner of some pits. Feature 15 is worth mentioning separately in this regard. Its fireplace was made from large blocks of broken stone. Iron slag and stone appliances found by this fireplace are indicative of possible industrial activity. The system of features recovered here (M. PETŐ, Acta ArchHung 31/1979/ 271–285.) and a grave stone found in the proximity of the investigated area (M. NÉMETH–K. SZIRMAI BpR 23 /1973/ 261.), as well as the artifactual material recovered from the test trenches show that this was a settlement of the Romanized local population laying in the proximity of the Roman town which was in part recovered. On the basis of finds it is also certain that this settlement had been abandoned by the time the Csúcshegy villa was being constructed and inhabited.

Below the aforementioned features dug below the walking surface, details of the outline of a large, monumental building could be recognized (Figure 24, Phase 1). During the very short time at our disposal (between October 28 and November 15) no coherent plan could be reconstructed. However, the excavated structure revealed important elements of a sys-

elemének részlete. Így a mintegy 1,7 m szélesen az altalajba mélyedő falteknők, bennük a kettős, 60x80 cm átmérőjű cölöpkötegek körkörösén kővel kirakott gödreivel (26. kép). Ezekből – tekintettel arra, hogy az akkori felszín alatti szerkezeti elemekről van szó – leletanyag nem került elő, eltekintve egy-egy kisebb, jelentéktelen vastöredéktől. A dombtetőn előkerült rendszer maradványai a jelenleg is a felszínen észlelhető, a mikrogeodéziai vizsgálatok alapján is kirajzolódó kiemelkedés ívét követik. A domb kelet felé lejtő részén a rendszer megváltozik. Egyrészt a jelenlegi felszíni esésnél jóval meredekebb lejtést mutató eredeti altalajt követi, másrészt a masszív cölöpkötegek helyét kisebb cölöplyukakból (15-20 cm átmérőjű) és gerendákból (?) (30-35 cm széles) álló rendszer váltja fel. Ezek a lejtést követve átlagosan 1,4 m-re helyezkednek el egymástól. Az általunk feltárt területen mintegy 7-8 ilyen sort sikerült rögzítenünk. A lejtő aljához közelítve az altalaj lényegesen mélyebben fekszik, majd az általunk kutatott terület nyugati részén ismét magasabban helyezkedik el. Az így kialakult mélyedést egy barnássárga agyagos réteg tölti ki, melyből leletanyag alig került elő. A 2. periódus objektumait ennek megfelelően a domb tetején

tem. These included 1.7 m wide wall foundation ditches which were dug into the subsoil. They contained pairs of circular, stone-lined pits that accommodated 60 by 80 cm bundles of posts (Figure 26). Since these structural elements lay below the Roman Period surface, aside from a few insignificant fragments of iron, they contained no finds. The remains of this system, discovered on the top of the elevation, correspond to the arch of a feature visible even on the modern surface eastward slope. On the one hand, it follows the original subsoil whose slope was significantly steeper than the present day surface. On the other, the foundations dug for the massive bundles of posts are replaced by smaller post holes (15–20 cm in diameter). This latter system also included 30–35 cm wide of timber beams as well. These are located at an average distance of approximately 1.4 m from each other following the downward slope. The presence of seven to eight such rows were established in the excavation area. The subsoil is located significantly deeper at the bottom of the slope, while it is lay closer to the present day surface in the western section of the investigated area. The brownish–yellow clay fill that makes the difference contained only a few archaeological artifacts. This means that the features of Phase 2 had been

a sárga altalajba vágták, a terület középső részén a barnássárga agyagrétegbe, míg a terület nyugati szélén ugyancsak a sárga altalajba kerültek a későbbi gödrök.

Az építményről nyert adataink egyelőre nem elégségesek ahhoz, hogy rendeltetését (kultusszal, vagy a katonasággal összefüggő objektum?) meghatározzuk. Datálását is csak a fölötté lévő település alapján, relatív módszer alapján feltételezhetjük. Így a monumentális szerkezetű építmény alaprajzának tisztázása, az építmény rendeltetése, pontos datálása az elkövetkezendő kutatások feladata, melyre várhatóan a terület rendezésekor sor kerül. Az azonban az eddig előkerült adatok alapján is bizonyos, hogy a terület a római kor korai időszakával kapcsolatos igen fontos információt hordoz.

(A középkori kutatást Altmann Júlia végezte, a mikrogeodéziai felmérés Vándor Andrásné és Kovács Tibor, a geofizikai mérések pedig Pusztai Sándor munkája. A légi fotót a Földmérési és Távérzékelési Intézet bocsátotta rendelkezésemre.)

Zsidi Paula

dug into the yellow subsoil at the top of the elevation while in the center part of the excavation surface they were found in the brownish-yellow clay. In the western section, later features were again found in the yellow subsoil.

For the time being, data gathered concerning this construction are not sufficient to identify its function. It is not yet possible to tell whether it was a cultic or a military building. Even its dating could only be established relative to the settlement built above it. Clarifying the exact plan, function and chronological position of this monumental construction therefore must be the goal of future research that will, in principle, accompany landscaping in the region. However, even the finds that have been recovered to date provide evidence of the significant information this area holds concerning this early phase of the Roman Period in Pannonia.

(Medieval research in the area was carried out by Júlia Altmann. Microgeodesical measurements were carried out by Mrs. András Vándor and Tibor Kovács. The geophysical survey is the work of Sándor Pusztai. Aerial photographs were provided by Földmérési és Távérzékelési Intézet).

Paula Zsidi